

Irodalmi gyorsfényképek

„...azt akartam, hogy a magyar irodalom világszereplésének első korszakából maradjon meg egy halhatatlan tükör, mely ennek a korszaknak íróit, a magyar elbeszélés mestereit, írásban és képen és önéletrajzokban együtt mutatja” – írta Kabos Ede *Az Érdekes Újság Dekameronja* szerkesztői bevezetőjében, 1913 november havában.

A Dekameron száz író magaválasztotta legkedvesebb elbeszélését, valamint fotográfiáját és a gyűjtemény számára készített önéletrajzát foglalja magában. (A lista teljessége kedvéért Kabos Ede néhány elhunyt író is szerepeltetett, Jókait, Mikszáthot, Papp Dánielt és másokat, önéletrajz helyett rövid szerkesztői biográfia kíséretében.)

A kiadás lendületét a háború sem állíthatta meg: néhány év alatt mind a tíz kötete elkészült, gyönyörű, tartós fehér papíron, Bíró Mihály színes, szecessziós címlapjával. Sem azelőtt, sem azóta nem jelent meg hasonló terjedelmű és szerkezetű antológia.

A vállalkozás időpontja igen szerencsés. A századfordulóra a magyar novellisztika felsorakozott a sokáig hegemon líra mellé, és a java világirodalmi szintet ért el. Száz jó írónk persze nem volt, s a Dekameronba szükségképpen belekerültek olyanok is, akiknek a neve azóta kihullott a rostán, de a szerzők többségét számon tartja vagy éppen klasszikussá avatta az utókor.

A Dekameron valóban „halhatatlan tükör”, mégpedig lírai. Hogy írói melyik elbeszélésüket választották ki mint legkedvesebbet (az időpont miatt többnyire fiatalkori termésükből): felér egy önvallomással. Íme néhány legkedvesebb novella: *Mihályi Rozália csókja* (Ady), *Bob, az oroszlán* (Ambrus Zoltán), *Novella az emberi húsról és csontokról* (Babits), *A dajka* (Bródy), *A vörös Eszti* (Csáth Géza), *Olivér lovag* (Cholnoky Viktor), *Egy szál drót* (Gárdonyi), *A tündérlaki lányok* (Heltai Jenő), *Csendes válságok* (Kafka Margit), *Hrusz Krisztina csodálatos látogatása* (Kosztolányi), *Sobri* (Krúdy), *Altató mese* (Molnár Ferenc), *Hét krajcár* (Móricz Zsigmond), *Egy berlini leány* (Nagy Lajos), *Az örmény isten* (Szép Ernő), *Színház a pusztán* (Szini Gyula), *Ünnep a Dühöngő-n* (Szomory), *Történet az özvegyasszonyról meg a fiáról* (Tersánszky), *Csata a katonával* (Tömörkény).

Igen becsesek – mind az olvasó, mind az irodalomtörténet számára – a Dekameron önéletrajzai. Kabos Ede felkérése úgyszólván műfajt teremtett: nélküle aligha készültek volna el, ilyen nagy számban, ezek az irodalmi gyorsfényképek.

Aki fotográfus elé áll, egy kicsit mindig illegeti magát. A Dekameron írói is, az önfényképező masina előtt. Ady ősmagyar pompát ölt, Gut-Keled nemezettségét emlegeti. Szomory Dezső dicsekszik, hogy milyen szép csecsemő volt, és milyen szép férfi lett. Bródy – öngyilkossági kísérlete után – sajnálatja magát, kudarcait, íráscsömörét, elszállt éveit panaszolja. Általában gyengéd szeretettel hajolnak gyermekségük, ifjúkoruk fölé, a többi nem érdekes – mondják. Jónéhányan mintha

titkolni akarnák írói személyiségüket, másról beszélnek: Herczeg Ferenc az élete színtereiről, lakásairól, Krúdy természetesen Krúdy-figurákról. Csaknem valamennyien kötelezőnek érzik, hogy szellemeskedjenek, öniróniájukat fitogtatják. Nagy Lajos ezúttal is különnc: szemrebbenés nélkül közli, hogy unja az írást, és mihelyt jobb keresetre tesz szert, fölhagy vele. Azt hiszem, komolyan gondolta.

A Dekameron néhány önéletrajza, Adyé, Csáth Gézáé, másoké, bekerült az Összes Művek, nagyobb válogatások köteteibe; a többség feledésbe merült. A tizenkettő, melyet átnyújtok az olvasónak, a kevésbé ismertek közül való.

KRÚDY GYULA

A hajam megszürkült, az éjszakáim álmatlanok, nappal szomorú vagyok – és ha nagyon jól érzem magam, midőn fűtyülve ébredek: egyetlen kép, régen elmúlt valóság, mint egy régen látott kedves álmom tűnik fel nékem az est, az augusztusi csillagok, a sóstói tölgyfák, Virágh Aladár (régi nemes ember és telekkönyvvezető, később öngyilkos, pisztollyal) és Virágh Irma, akinél szebb magyar nótát senki sem tudott dalolni.

Mintha az egész ifjúságom, boldog-boldogtalan életrészem azzal telt volna el, hogy Virágh Irma mikor dalol bús magyar nótát a sóstói öreg tölgyek alatt. Egy tündöklő szép nő – azt hiszem, szőkés-barna volt, szeme mint a párizsi nőké, és ruhája mindig fekete – csalogatott, csábíttatott, hogy ne maradjak közönséges ember. Virágh kisasszony színésznő óhajtott lenni, míg atyja, a macskabajuszú, vidám és svihákos férfiú fuvolán szomorú és mélázó dalokat fújtvajhangú ébenfafuroláján. A Gasparone keringője volt divatban... Atyám, szívбайos és a nyíregyházi viszonyokhoz mérten gazdag, komoly és tündöklően szép férfiú a Földközi-tengerre utazott volna beteg szíve meggyógyítása végett.

Az ifjúságom azzal telt el, hogy mindig muzsikát hallgattam: Benczi Gyulát vagy Virágh kisasszonyt. Néha nóták jutnak eszembe, álmomban, amelyekre mint esztendő távolságából nappal nem is emlékezem. Az apámat grófnak hívták, és ezrest ragasztott a cigány homlokára, bár kocsisbornál egyebet nem ivott. „Istenem, hogy hasonlít az apjához!” – mondták a nők, akiknek egykor udvaroltam. Az apámra – az úrra, a gavallérra, a nagyszerűre – olyan büszke voltam lányos házaknál, mintha az apámon kívül több férfi nem is lett volna a világon. Minden nő előbb volt szerelmes belé, minden férfitársam neki köszönhetem, előbb ismerte őt. Szemere Miklós az elmúlt apám kedvéért tisztelt meg barátságával; jobb és drágább ember nem volt nála. Életében úgy viselkedett, mint többszörös milliomos. Végreendetében tízezer forintot hagyományozott nekem, akit legjobban szeretett: „elég lesz egy éjszakára” – írta. Hírlapírónak szöktem el a szülei háztól, vidéki

színésznőbe bolondultam, boldog voltam, művész voltam, ittam, mulattam, szerettem, nem is tudom, hogy mi történt vélem.

Most harmincöt esztendőös vagyok, és csendes, mélabús mosollyal gondolok vad, boldog ifjúságomra.

